

УДК 316.64+316.776]:342.716

Богданова О. В.

ФАКТОРИ ПАСИВНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ СВОЇХ ПРАВ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Спираючись на результати авторського дослідження, у статті розглянуто фактори пасивності українських громадян у реалізації своїх прав. Продемонстровано, що населенню України не стільки властивий так званий «пасивний менталітет», скільки бракує деталізованої практичної інформації, як саме діяти в тих чи інших ситуаціях, а також позитивних образів. Відповідно, невід'ємним елементом демократичного майбутнього України є популяризація ефективних алгоритмів виявлення громадянської ініціативи та наявність повідомлень про успішні випадки громадянського впливу на ту чи іншу ситуацію.

У 2003–2004 рр., коли в українських ЗМІ широко експлуатували імідж «пасивної нації», автор виступила ініціатором і головним виконавцем дослідницького проекту, який мав на меті з'ясувати чинники пасивності громадян у випадках порушення їхніх прав.¹ Станом на вересень 2004 р., коли було завершено польовий етап дослідження, чітко окреслився центральний ви-

снок: українцям не стільки притаманний так званий «пасивний менталітет» (навпаки, нашому суспільству не властивий високий рівень фаталізму), скільки бракує деталізованої практичної інформації про те, як саме діяти в тих чи інших ситуаціях, а також позитивних образів. Невдовзі відбулася Помаранчева революція, яка фактично продемонструвала справедливість цього висновку,

¹ *Методи дослідження:* напівструктуроване глибинне інтерв'ювання, моделювання ситуації, фокус-групи та поштове опитування, репрезентативне для України (вибірка Київського міжнародного інституту соціології на 2000 осіб). 27 осіб надали інтерв'ю (7 – із Києва й 20 – із різноманітних міських і сільських регіонів України; тривалість інтерв'ю – в середньому 1,5–2 год., найдовше – 8 год.); 23 взяли участь у групових дискусіях (2 групи працювали в Києві, 1 – у напівсільській місцевості).

Особлива подяка за допомогу у здійсненні проекту Любові Яскал, Юрію Мельнику, Максиму Льєнку, Юрію Лубському, Михайлу Алексєєву, Наталії Нечаєвій та Володимирі Богданову. Без їхньої активної допомоги провести дослідження такого масштабу на волонтерських засадах було б неможливим. Також щира подяка проф. Сергію Рябову, доц. Світлані Оксамитній і Віктору Жукову, а також Павлу Грицаку та Дмитру Губенку, підтримка яких була дуже важливою для ініціювання проекту. Висловлюю вдячність Інституту відкритого суспільства м. Цуг (Швейцарія), який покрив основні витрати цього волонтерського проекту, й Національному університету «Києво-Могилянська академія», який надав свої приміщення для проведення фокус-груп.

оскільки під час неї населення проявило вражаючу активність за наявності чітких інструкцій до дії (звісно, останні не були єдиним чинником сплеску громадянської активності).

Проблема дослідження полягає в браку знань про фактори громадянської пасивності: що саме змушує людину відмовитися від спроби захисту своїх прав. Сподіваюся, у цій доповіді мені вдалося розвіяти залишки стереотипу про «пасивний менталітет» населення України і продемонструвати, що натомість існує серйозний брак популярної практичної інформації та саме її потребує наше суспільство для культивування активної громадянської позиції.

У цій статті спершу представлено основний висновок дослідження: для культивування активної громадянської позиції в українському суспільстві насамперед необхідна доступність популярно викладеної практичної інформації, тобто ключова причина не в так званому «пасивному менталітеті», а саме в недоступності інформації про дієві способи спротиву. Після цього зробимо повний огляд чинників, що стають на заваді виявленню активності громадянами в реалізації своїх прав, та приділимо окрему увагу рівню правової грамотності населення й доступності правової допомоги для широкого загалу. На завершення статті запропоновано висновки для демократичного майбутнього України, до яких підводять нас результати дослідження та події останніх років.

Брак практичної інформації як основний чинник пасивності

Зазначеного вище основного висновку дозволило дійти інтерв'ювання та моделювання дискусійних груп за особливою методикою, коли респондента не запитують прямо, що стає на заваді захисту прав, а просять *якомога детальніше* пригадати ситуації, в законності яких не було впевненості; тільки після цього респондента просять розказати, що допомагало наполягти на своїх правах, а що змушувало відмовлятися від активної позиції; на завершення інтерв'юєр, який має базове розуміння правових можливостей громадянина в типових ситуаціях, уточнює, чи володіє респондент таким знанням.

Як правило, у випадках активної позиції щодо захисту прав людина пригадувала, що вона була цілком *упевнена в неправомірності ситуації й знала принаймні один можливий шлях її розв'язання*. У цьому випадку такі фактори пасивності, як бажання уникнути стресу та брак часу, втрачають свою впливовість. Натомість відчуття несправедливості, здатність аргументувати свою

позицію та чітке знання, до яких дій вдатися, спонукає до спроби захисту своїх прав навіть за відсутності впевненості в позитивному вирішенні проблеми. Примітно, що в разі прямого запитання (без звернення до *детальних* спогадів про ситуацію): «Чому Ви не зайняли активнішу позицію?», як правило, відповіддю є або узагальнене твердження, що люди в нас загалом пасивні, або висловлення переконання, що будь-які зусилля марні, оскільки має місце наскрізна корупція та криміналізація влади. Однак занурення у спогади про ситуацію, як правило, показує, що людина не була впевнена у своїх правових можливостях, а їхнє з'ясування потребувало або багато часу (часто від кількох робочих днів до кількох тижнів), або фінансових ресурсів для залучення юриста.

На тлі цього під час експлораторного етапу дослідження, коли наша група відвідала 8 областей України, аби вивчити доступність правової інформації та правової допомоги через місцеві ради й адміністрації, книгарні та бібліотеки, пресу, місцеві громадські організації, осередки партій і громадські приймальні депутатів Верховної Ради України, було виявлено таке. У той час, як респонденти, як правило, зазначають, що для них складно читати закони й вони хотіли б мати доступ до популярної правової літератури, такі видання *практично відсутні, хоча є широкий вибір збірок чинного законодавства*. Під «практично відсутні» розуміється та обставина, коли хоча й існують деякі популярні видання, підготовлені недержавними організаціями (НДО), проте вони виходять вельми обмеженим накладом, і більше того – НДО схильні поширювати їх тільки за офіційним письмовим проханням певної організації, а у вільний продаж їх не надають. Водночас навіть ці видання тяжіють до викладу загальних принципів, а не можливих алгоритмів дій у типових ситуаціях, тому й вони часто залишають відкритим питання, які кроки людині необхідно зробити для захисту своїх прав і конкретні інструкції щодо кожного з них. Переконана, широкому загалові людей усе ж таки легше мислити конкретно, а не абстрактно (сподіваюся, зі мною погодяться ті, хто має нагоду спілкуватися з людьми з найширших верств населення); тому саме *прикладі дій у типових ситуаціях* мають бути в основі популярного видання. На жаль, на сьогодні ситуація суттєво не змінилася (про що свідчить асортимент центральних книгарень Києва), проте зросла кількість правових просвітніх програм на радіо та телебаченні, а також представленість державних і недержавних організацій в Інтернеті.

Водночас замість публікації успішних варіантів вирішення правових проблем *місцева й національна преса тяжіють до висвітлення грубих порушень*, які так і не були виправлені. Під час інтерв'ювання стає очевидним, що така тенденція у ЗМІ культивує страх та зневіру серед населення. Однак ми віднайшли одну регіональну газету, яка, на мою думку, може слугувати взірцем місцевої демократичної преси – це «Нові горизонти» (м. Дрогобич). На сторінках цього періодичного видання не тільки надавали правові інструкції, а й *забезпечували двостороннє спілкування між владними органами та жителями міста*: в ньому висвітлено як успішні реформи, так і проблеми міста; їхнє обговорення; нові ідеї з різноманітних питань і практична інформація, яка сприяє активній участі в житті міста й захисту від протиправних дій.

Стосовно ж доступності правової інформації та допомоги від органів місцевої влади й самоврядування, відмінність між різними населеними

пунктами є разючою. Тоді, як в одній місцевості

був відкритий доступ до повного переліку послуг для населення, а потрапити на консультацію до певної посадової особи або місцевого депутата не викликало труднощів, в інших – це була вельми закрита структура, де відсутні будь-які інфор-

маційні стенди. Аналогічну ситуацію спостерігали щодо книгарень і бібліотек: у деяких місцевостях бібліотеки відсутні, а асортимент книг у продажу буквально зведений до шкільних підручників і невеликої кількості легких художніх творів.

Водночас базових правових знань бракує самим державним службовцям, які мали б консультувати населення з правових питань. Як показала робота фокус-групи в одному з райцентрів західного регіону, місцеві державні службовці були зацікавлені в наданні пропозицій щодо змін у чинному законодавстві (оскільки автори закону, на їхню думку, слабо розуміли специфіку регіонального сільського життя), проте ці ж посадовці не знали, що вони, як і кожен громадянин України, мають повне право звернутися з пропозиціями до суб'єктів законотворчої діяльності й, відповідно, можуть надати свої пропозиції через декілька каналів.

Фактори пасивної

громадянської позиції

Розглянемо чинники, які зазначають самі респонденти як такі, що стають для них на заваді захисту своїх прав. Для цього наведемо деякі результати поштового опитування.²

Таблиця 1. Фактори пасивної позиції громадян щодо захисту своїх прав, хоча ситуація здається Вам несправедливою? (Увага! Позначте стільки відповідей, скільки вважаєте за потрібне.)	
Шкода нервів	59 %
Боюся, що від цього ситуація може погіршитися	36 %
Не вірю, що така людина, як я, може домогтися справедливості -> якщо так, то чому?	33 %
– Ніколи не чув / не чула, щоб такій людині, як я, вдалося це зробити	12 %
– Колись пробував / пробувала, але мені нічого не вдалося	11 %
- Знаю із засобів масової інформації про безсилість «звичайного громадянина»	25 %
Шкода часу	31 %
Не знаю, де можна дізнатися, як має бути по закону	21 %
Не знаю, як я можу оскаржити дії цієї людини, якщо вони таки не є законними	17 %
інші причини**:	7 %

² Хоча поштові опитування традиційно дають низький рівень відповідей, було кілька вагомих причин для вибору саме такого методу опитування. По-перше, тільки цей спосіб опитування дає людині відчуття анонімності. Оскільки тема захисту прав людини і громадянина є вельми чутливою, особливо в суспільстві, де присутній страх відносно державних структур, це був *єдиний* спосіб дізнатися про справжню думку населення. Водночас поштове опитування заохочує до додаткових коментарів; деякі листи респондентів надали цінну інформацію про ситуацію в їхньому регіоні. Іншими причинами вибору поштового опитування були організаційні: таке опитування надає чіткі докази, що дослідження було реально проведене, а не сфабриковане з певною політичною метою або через нецільове використання коштів; воно надає гарантію автентичності всіх відповідей, жодна з яких не є сфабрикована інтерв'юерами; його вартість дозволяє провести дослідження за обмеженого фінансування. Надійшло 803 анкети (41,89 % від дійсних адрес; недійсними виявилися 4,15 % від загальної розсилки у 2 тис. осіб); через неадекватне заповнення деяких із них для аналізу було залишено 779. У результаті відхилення за статтею – 3,05 % з перевагою жінок відносно даних перепису населення; за розподілом на міське й сільське населення – 0,96 % з перевагою сільського; за п'ятьма основними регіонами – від 0,38 % до 3,53 % з перевагою східного регіону; за чотирма віковими групами – від 0,29 % до 1,86 % з перевагою категорії від 45 до 59 років. Усі наведені статистичні дані взяті саме із цього поштового опитування.

* Ситуацію характеризували таким чином: «Деяких людей ми сприймаємо авторитетнішими або сильнішими за себе, від деяких почуваємося особливо залежними: це може бути начальник на роботі, чиновник, міліціонер, лікар, сільський голова тощо. Може так трапитися, що дії такої людини стосовно Вас викликають сумнів у їхній правомірності. Це може бути вимога сплатити гроші, відмова в допомозі, грубе поводження тощо».

** Зазначені респондентами причини відображені в наведеному нижче переліку факторів пасивності.

Як і було зазначено, самі респонденти не часто ідентифікують брак знань як чинник, що стає на заваді їхній активній позиції, якщо перед тим не провести ретельного пригадування розгортання ситуації. Із табл. 1 видно, що тільки п'ята частина ідентифікувала цей фактор. Однак потрібно наголосити, що під час інтерв'ювання брак знань означився як провідний фактор, що впливає і напряду, й опосередковано (зменшуючи стрес і витрати часу на вирішення проблеми).

Негативні образи (викривлені й адекватні дійсності) та джерела їхнього формування

. *Переконання, що якби проблему можливо було вирішити, це вже зробили б інші.* Іншими словами, якщо проблема існує - її неможливо розв'язати. Відповідно, трапляються ситуації, коли ніхто не намагався вплинути на ситуацію, хоча змінити її нескладно.

. *Переконання, що закони написані настільки нечітко, що нічого неможливо довести, а отже, немає іншого виходу окрім виконання вказівок посадових осіб.*

. *Віра в те, що закони умисно написані так, щоб дозволити численні інтерпретації та зловживання.* Побутує думка, що вся система спрямована на обслуговування інтересів тих, хто наділений владними повноваженнями.

. *Переконання, що вирішальну роль завжди відіграють не закони, а гроші й неформальні зв'язки.* Відповідно, людина не вдається до активних дій, якщо не знаходить «знайомств», релевантних для ситуації, яка викликає її невдоволення.

. *Страх помсти з боку посадових осіб аж до звільнення з роботи.* Цей фактор властивий здебільшого малим містам і селам. Як було зазначено в табл. 1, 36 % осіб бояться, що ситуація може погіршитися, якщо їй не підкоритися.

. *Недостатня віра в захист міліції.* Погроза бандитів знівечити людину, якщо вона звернеться до міліції, є достатньою, щоб та не повідомила про пограбування.

. *Відсутність довіри до судової системи.* Віра в те, що суддя завжди керуватиметься не законами й моральними принципами, а перебу-

ватиме під впливом того чи іншого тиску або фінансового заохочення.

. *Негативні публікації та репортажі у ЗМІ.* Намагаючись виконувати функцію громадського контролю, ЗМІ мимоволі культивують серед людей почуття страху й марності зусиль, оскільки зосереджують увагу на проблемах і випадках свавілля та, більше того, часто не висвітлюють розвиток подій, які відбулися після драматичної публікації. З іншого боку, коли проблему успішно вирішено в робочому порядку, це зі зрозумілих причин не потрапляє до ЗМІ (адже навіть якщо ситуація виходить за рамки ординарної, у випадку її успішного вирішення люди не повідомляють про неї журналістів; навпаки, до ЗМІ звертаються у тих випадках, коли не можуть владнати ситуацію). У такий спосіб ЗМІ впливають на чверть населення (див. табл. 1).

. *Брак позитивних прикладів як із боку знайомих, так і в ЗМІ.* Як правило, ті, хто обирає активну позицію, знають хоча б один випадок позитивного досвіду. Водночас, якщо дослідник розповідає людині з пасивною позицією історію вдалого вирішення подібної проблеми, вона виявляє неабиякий інтерес, зазначає, що раніше не чула про таке, і жваво розпитує деталі, як саме це було зроблено. Про знання позитивних прикладів (з власного досвіду, від знайомих або зі ЗМІ) згадує тільки п'ята частина респондентів поштового опитування.

Особистісні фактори

. *Відчуття себе об'єктами, а не суб'єктами соціального життя й історії.* Тобто людина не усвідомлює навіть своїх базових можливостей; сама ідея, що можна не коритися ситуації, а намагатися її змінити, викликає здивування. На відміну від попереднього випадку, у людини не тільки відсутня інформація про приклади активної позиції, а й уявлення про її гіпотетичну можливість. Варто зазначити, що такі люди не преважують і немає підстав вести мову про високий рівень фаталізму в українському суспільстві: вважають, що їхнє життя залежить здебільшого від зовнішніх обставин, - 24 % респондентів, рівною мірою від них і від зовнішніх обставин - 45 %, здебільшого від них самих - 28 % (не відповіли або відповіли неадекватно - 3 %).

. *Орієнтація на власний негативний досвід (який може бути пов'язаний із браком знань).* Зрозуміло, що не кожна спроба реалізувати свої права завершується вдало й людина може зневіритися після кількох невдалих спроб. Водночас невдача може бути пов'язаною з недостатнім

знанням про можливі механізми впливу.³ 11 % респондентів зазначили, що вони колись пробували захистити себе у протиправній ситуації, однак зазнали поразки (див. табл. 1).

. *Брак ідеалізму та почуття колективної відповідальності за якість життя в суспільстві.* Ті, хто обирає активну позицію, як правило, мають відносно чітке уявлення про добро і справедливість. Коли вони не приймають пасивно незадовільну для себе ситуацію, у них присутнє не тільки почуття, що вони захищають себе, свої права, а натомість зосередженість на почутті, що вони утверджують певний принцип / ідеал і, якщо вони не чинитимуть спротиву свавілля, інші люди можуть постраждати в подібній ситуації. На противагу цим відчуттям, обрання пасивної позиції, як правило, пов'язане зі сприйняттям ситуації як *суто власної особистої проблеми*. Відповідно людина оцінює, чи дискомфорт від цієї проблеми вартий ресурсів, які доведеться використати для її розв'язання (час, гроші, нервові навантаження). Як правило, такі люди не усвідомлюють, що їхня активна позиція може запобігти стражданню іншої людини в подібній ситуації і що, можливо, своїм комфортом у певній ситуації вони завдячують іншій людині, яка потрапила в цю ситуацію раніше та виявила активність, щоб привести її в узгодженість зі своїми ідеалами.

. *Усвідомлення того, що захист своїх прав може потребувати значного часу та бути стресовим.* Ці фактори люди зазначають найчастіше. Однак інтерв'ю свідчать про те, що впливовість цих факторів зменшується завдяки високому рівню впевненості у своїх правах і механізмах їхнього захисту, а також ідеалістичному світогляду та почуттю колективної відповідальності, про які йшлося в попередньому пункті.

. *Почуття хронічної втоми*⁴. Вивчення причин і масштабу цього явища було поза рамками нашого дослідження, однак не згадати про нього було б ігноруванням фактів.

Поінформованість про свої права та механізми їхнього захисту

Щодо рівня правової обізнаності, виявленого під час опитування, то *тільки 8 % опитуваних зазначили, що здебільшого добре знають свої права та як їх захистити*. Приблизно третина респондентів розуміли структуру органів місцевої влади та самоврядування (правильні відповіді на питання з цієї теми варіювалися від 21 % до 35 %), і *тільки половина (52 %) усвідомлювали, що ці органи зобов'язані відповідати на листи громадян у чітко визначений термін*. Водночас 42 % респондентів *думають, що такий лист має бути викладений згідно з правилами спеціальної інструкції про звернення громадян, хоча ніякої інструкції не існує*; більше того, Законом України «Про звернення громадян» чітко визначено, що форма звернення є довільною, а вимоги обмежені зазначенням імені, адреси, дати та підпису. Близько половини наших респондентів наблизилися до правильної відповіді про вимоги до звернення громадян (із 4 вимог зазначили 3) і *тільки одна (!) особа дала правильну відповідь*.

60 % респондентів із тих, хто не живе у приватному будинку, не змогли назвати жодної (!) установи, куди можна звернутися, якщо вони незадоволені роботою свого ЖКГ (ЖЕК) і не можуть вирішити питання на рівні начальства цієї організації, хоча можна було б назвати близько десятка варіантів.

З усіх 779 респондентів поштового опитування *тільки 4 (!) особи знали, що судові мито за розгляд справи із захисту прав споживачів не стягують*. Інші 7 респондентів навели різноманітні суми від 20 до 50 грн., а решта зазначили, що їм про це не відомо. Отже, люди не знали, що можна спробувати вдатися до такого способу захисту своїх прав тільки за наявності часу, бажання та відповідних базових знань, маючи вельми обмежені кошти й навіть стосовно товару, ціна якого є відносно невеликою. Не запитувано,

³ Наприклад, як демонструє досвід учасників нашого дослідження, звернення до місцевих органів влади та самоврядування, на жаль, часто не дає жодного результату, однак є кілька нюансів, застосування яких кардинально змінює результативність звернення громадян: якщо зареєструвати звернення (замість подання його без реєстрації або усно) й, більше того, спрямувати не до місцевих служб, а до центральних, його повертають до тих же місцевих служб уже як доручення, підконтрольне вищим за ієрархією службам, і порушені у зверненні питання вельми оперативно вирішують. Таким чином, досить часто має місце такий ланцюг факторів: брак знань, уміння і підтримки > поразка при спробі захистити свої права > відсутність спроб в інших випадках > відсутність позитивного досвіду > тверде переконання у власній неспроможності захистити справедливість.

⁴ Це є тривожним симптомом, який може бути пов'язаний із екологічною обстановкою (якість повітря, води, шумове та електромагнітне забруднення), якістю харчування, рівнем медичного обслуговування, ненормованим режимом роботи та стресовістю різноманітних ситуацій. Переконана, цей фактор потребує уваги відповідних служб, оскільки навіть у рамках нашого дослідження він впливав досить часто, хоча ми не питали респондентів про їхнє самопочуття.

чи зверталися б громадяни до суду в таких випадках, якби розгляд був безкоштовним, однак доречно припустити, що знання про безкоштовність розгляду більше сприяє активній позиції, ніж містифікація судових тарифів.

Станом на вересень 2004 р. 14 % респондентів вірили в те, що можливо дізнатися, як проголосувала на виборах конкретна людина, навіть якщо сама вона про це не розповідала й не було порушень самої процедури голосування (тобто з моменту одержання виборчого бюлетеня й до опускання його у виборчу урну).

Доступність правової допомоги

Брак правової грамотності міг би не бути суттєвою проблемою, якби для населення були доступними послуги фахових юристів. Наскільки ж доступна правова допомога нашим громадянам? П'ята частина респондентів зазначили, що хоча вони не мають можливості сплатити юристу, однак легко можуть дізнатися іншим шляхом про свої права та те, як їх захистити (від знайомих, із довідників, у правозахисній організації, у громадській приймальні певної державної служби тощо). 73 % опитуваних навіть приблизно не уявляють, скільки нині коштує юридична консультація й тільки 16 % усіх респондентів зазначають, що, як правило, мають можливість звернутися за платною допомогою юриста.

Контактну інформацію своїх представників у радах різного рівня мають 5 % учасників дослідження (висловлюють бажання мати – 63 %). Адресу або телефон хоча б однієї організації / установи із захисту прав споживачів мають 10 %. Водночас 39 % не думають, що можливо одержати безкоштовну консультацію із правових питань або навіть суттєвішу юридичну допомогу (окрім як у родичів / друзів / знайомих); 45 % схильні думати, що можуть, однак їм важко зазначити, де саме; 11 % знають хоча б один спосіб

отримати безкоштовну консультацію (5 % не відповіли на це питання або відповіли неадекватно).

Висновки для демократичного майбутнього України

Відтоді, як восени 2004 р. завершився польовий етап цього дослідження, в нашому суспільстві відбулися значні демократичні зміни, які сприяють активній позиції громадян: окрім самого факту успішного колективного спротиву протиправним діям, помітно стали менш поширеними навіювання безсилості «пересічного» громадянина, страх перед критикою осіб, наділених владними повноваженнями, та образ наскрізь криміналізованої влади. Однак за цей час все ж таки не відбулося значних змін у доступності практичної деталізованої інформації, якої люди потребують для активної громадянської позиції; це особливо справедливо для тих осіб, які не живуть у великих містах і не мають доступу до Інтернету.

Зважаючи на викладені міркування, наше суспільство потребує національної програми з поширення практичної популярної правової інформації, а не тільки численних збірок законодавчих актів, які не дають необхідних знань широкому загалові. У її рамках потрібно, по-перше, виявляти типові проблеми, з якими нині стикаються громадяни, та ефективні алгоритми їхнього вирішення, по-друге, заохочувати ЗМІ до надання популярної правової інформації та висвітлення позитивних історій, надаючи їм відповідні матеріали. І найголовніше – необхідно регулярно видавати «Довідник громадянина», який стисло можна охарактеризувати так.

- Це має бути популярний виклад можливих ефективних алгоритмів розв'язання типових проблем або реалізації базових громадських ініціатив, а не збірка тематично дібраного законодавства. Іншими словами, це має бути радше

Таблиця 2. Знання про деякі шляхи одержання безкоштовної правової допомоги

Скажіть, будь ласка, чи відомо Вам, що...			
		так	ні
1	...деякі депутати Верховної Ради організують у своїх громадських приймальнях служби надання правової допомоги?	39 %	61 %
2	...деякі депутати місцевих рад надають безкоштовну допомогу з правових питань?	35 %	65 %
3	...деякі місцеві осередки партій мають громадські приймальні з надання безкоштовної юридичної допомоги населенню?	33 %	67 %
4	...в Україні існують правозахисні недержавні організації, які надають громадянам безкоштовну юридичну допомогу?	22 %	78 %

обмін актуальним досвідом між громадянами, державними службовцями та правниками, а не колекція чинного законодавства.

У ньому має бути висвітлено алгоритми пошуку додаткової правової інформації, які існують на цей час, включено контактну інформацію основних організацій та ключових посадових осіб і рекомендації, як знайти координати потрібних посадовців місцевих рівнів. Саме етап пошуку інформації може виявитися таким, що блокує ініціативу людини.

- Він має: - роз'яснювати чинну систему організації влади та канали громадського впливу на неї і, таким чином, демістифікувати для населення державні органи влади;

- культивувати моральну впевненість людей у своїх правах і, зокрема, у своєму праві на ініціативу й вільне спілкування з людьми, наділеними владними повноваженнями;

- заохочувати людей до відчуття колективної відповідальності за якість свого життя як на прикладі реальних історій, так і за допомогою вдалих цитат і притч;

- сприяти вірі людей у можливість реалізації своїх прав, наводячи справжні випадки успішного розв'язання тих чи інших питань.

На думку автора, демократичне майбутнє України великою мірою залежить від того, чи надамо ми широким верствам населення таку інформацію, оскільки демократичний лад усе ж таки вимагає демократичного стилю поведінки в повсякденних ситуаціях: якщо громадяни здатні тільки на те, щоб кинути бюлетень до виборчої урни, й не знають каналів впливу на різноманітні ситуації, навіть свого базового права на звернення (як було вже продемонстровано), демократичність суспільства неодмінно залишатиметься радше ілюзорною.

O. Bogdanova

PASSIVITY FACTORS IN ASSERTING THEIR RIGHTS BY CITIZENS OF UKRAINE: RESEARCH RESULTS AND SUGGESTIONS FOR UKRAINE'S DEMOCRATIC FUTURE

Drawing upon the author's research results, the article presents passivity factors in Ukrainian citizens' realization of their rights. It demonstrates that Ukrainians do not possess so called "passive mentality", rather, they lack, on the one hand, detailed practical information that sets an algorithm of action in a particular situation and, on the other, positive images. Consequently, an indispensable prerequisite for a democratic future of Ukraine is the popularization of effective algorithms in the realm of civic initiative and availability of information about successful citizens' impact in a particular situation.